

Sygn. akt I ACa 385/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 października 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia Anna Strączyńska

Protokolant: Marlena Łukanowska

po rozpoznaniu w dniu 20 października 2022 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa A. L.

przeciwko (...) spółce akcyjnej z siedzibą w W.

o ustalenie i zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 20 grudnia 2021 r., sygn. akt XXVIII C 1170/21

uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie od dnia 20 grudnia 2021 roku i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Anna Strączyńska

Sygn. akt I ACa 385/22

UZASADNIENIE

A. L. w pozwie z dnia 21 stycznia 2021 r. domagał się zasądzenia od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. kwoty 408.139,57 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia w związku z nieważnością zawartej przez strony umowy kredytu i pobraniem świadczeń nienależnych w okresie od 15 lutego 2011 r. do 25 kwietnia 2020 r. wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 25 lipca 2020 r. do dnia zapłaty. Ponadto powód wniósł o ustalenie nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego kredytu wynikającego z umowy o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 08 lutego 2008 r. W ramach żądania ewentualnego powód domagał się zasądzenia od strony pozwanej kwoty 180.496,73 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia pozwanej w związku z pobraniem środków tytułem spłaty kredytu w zawyżonej wysokości w okresie od 15 lutego 2011 r. do 15 kwietnia 2020 r. wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 25 lipca 2020 r. do dnia zapłaty.

Ponadto w każdym z przypadków powód domagał się zasądzenia kosztów procesu według norm przepisanych z uwzględnieniem opłat skarbowych od pełnomocnictw, kosztów zastępstwa procesowego w wysokości dwukrotności stawki minimalnej wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia prawomocności wyroku do dnia zapłaty.

(...) S.A. z siedzibą w W. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie kosztów procesu. Pozwany zakwestionował powództwo zarówno co do zasady, jak i co do wysokości oraz podniósł zarzut przedawnienia kwot dochodzonych przez powoda.

Wyrokiem z dnia 20 grudnia 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił, że nie istnieje stosunek prawny wynikający z umowy o kredyt hipoteczny nr (...) z dnia 08 lutego 2008 r. (pkt 1), zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 408.139,67 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 25 lipca 2020 r. do dnia zapłaty (pkt 2) oraz zasądził od pozwanego na rzecz powoda koszty procesu w całości wraz z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, od kwoty tych kosztów liczonymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty, pozostawiając szczegółowe ich wyliczenie referendarzowi sądowemu (pkt 3).

Powyższy wyrok zapadł w oparciu o następujące ustalenia i rozważania:

W dniu 20 grudnia 2007 r. A. L. złożył wniosek do (...) S.A. z siedzibą w W. o udzielenie kredytu hipotecznego w kwocie 696.000 zł do spłaty w ciągu 35 lat. Jako walutę indeksacji określono CHF. Celem kredytu był zakup lokalu mieszkalnego na rynku pierwotnym oraz refinansowanie części poniesionych kosztów. W dacie składania wniosku powód prowadził działalność gospodarczą.

W dniu 08 lutego 2008 r. powód oraz (...) S.A. z siedzibą w W. (działający pod marką (...) Bank S.A. z siedzibą w W.) zawarli umowę kredytu hipotecznego nr (...) waloryzowanego do CHF. Pozwany (...) udzielił powodowi kredytu w kwocie 705.744 zł z przeznaczeniem na pokrycie kosztów na poczet budowy i nabycia od dewelopera lokalu mieszkalnego bliżej opisanego w umowie (wraz z miejscem postojowym), pokrycie składek ubezpieczeń oraz pokrycie opłat okołokredytowych. Wypłata kredytu miała być zrealizowana na rachunki wskazane w umowie kredytu. Spłata miała nastąpić w ciągu 360 miesięcy. Umowa została zawarta za pomocą wzorców umownych stosowanych przez (...).

Zgodnie z § 9 ust. 1 i 2 umowy kredyt oprocentowany został według zmiennej stopy procentowej. Wysokość zmiennej stopy procentowej ustalana była jako stawka bazowa LIBOR 3 M powiększona o stałą marżę banku – w całym okresie kredytowania wynoszącą 0,9 %. Warunkiem zmiany oprocentowanie była zmian tak obliczonej stawki o minimum 10 punktów bazowych. Stawki oprocentowania mogły się zmieniać co miesiąc (§ 9 ust. 3 i 4). W dniu uruchomienia kredytu tak ustalona wysokość oprocentowania wynosiła 3,56 % (§ 1 ust. 8). Ponadto w okresie obowiązywania ubezpieczenia pomostowego wysokość oprocentowania była powiększona o 1,5 p.p.

Kredyt został w umowie określony jako waloryzowany do CHF: taka wzmianka znalazła się w tytule umowy oraz w § 1 ust. 3A. Wypłata miała nastąpić w PLN po przeliczeniu na walutę wskazaną w części szczególnej umowy według kursu kupna walut w tabeli kursowej banku. Spłata każdej raty miała następować w złotych po przeliczeniu wartości wymaganej spłaty w CHF według kursu sprzedaży walut z tabeli kursowej (...) Banku SA., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50 (§ 10 ust. 5). Ponadto § 29 ust. 1 i 2 zawierały wzmiankę mówiącą o tym, iż kredytobiorca jest świadomy ryzyka kursowego oraz ryzyka zmiennej stopy procentowej i je akceptuje.

W treści umowy nie wskazano sposobu ustalania kursów walut obcych obowiązujących w tabeli banku. Ww. postanowień nie zawierał również regulamin.

W dniu 25 kwietnia 2008 r. strony zawarły aneks nr (...) do umowy. Aneks zawierał zmiany w zakresie wysokości i warunków wypłaty transz kredytu.

W dniu 13 listopada 2017 r. strony zawarły kolejny aneks, na mocy którego strony postanowiły o odroczeniu płatności rat kredytu.

Od daty zawarcia umowy kurs CHF znacznie wzrósł (na datę zamknięcia rozprawy kurs wynosił ok. 4,45 zł), co spowodowało wzrost rat i salda zadłużenia.

W okresie dochodzonym przez powoda zapłacił on na rzecz pozwanego łącznie 408.139,67 zł. Kwota ta wynikała z zaświadczeń przedstawionych przez powoda, które pochodziły z pozwanego banku. Pozwany nie kwestionował tych zaświadczeń.

Pismem datowanym na dzień 24 czerwca 2020 r. powód złożył reklamację do umowy kredytu i wezwał pozwanego do zapłaty kwoty 543.198,01 zł.

W odpowiedzi udzielonej w dniu 24 lipca 2020 r. pozwany stwierdził, że nie widzi podstaw do uwzględnienia reklamacji.

W niniejszej sprawie powód posiadał status konsumenta. Kredyt został zaciągnięty przez powoda celem zaspokojenia jego potrzeb mieszkaniowych. W dacie zawierania umowy powód co prawda prowadził działalność gospodarczą, jednakże powód nigdy nie wykorzystywał zakupionego za środki z kredytu lokalu mieszkalnego do prowadzenia tejże działalności. Pozwany nie kwestionował statusu konsumenta.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie dokumentów, które znajdują się w aktach sprawy, w szczególności oparł się na umowie, zaświadczeniach banku i oświadczeniach powoda, niekwestionowanych przez pozwanego. Sąd pominął znaczną część wniosków dowodowych zgłoszonych na okoliczności wykazane zgodnie z twierdzeniami wnioskodawcy lub nieistotne dla sprawy. Dowody te miały bowiem częściowo wykazać fakty wykazane zgodnie z twierdzeniami stron, a częściowo nieistotne dla rozstrzygnięcia. Sąd pominął wnioski stron o przeprowadzenie dowodów z zeznania świadka M. P., opinii biegłych czy przesłuchania stron, gdyż miały one dowodzić okoliczności bezspornych albo nieistotnych dla sprawy.

Wobec takich ustaleń i oceny dowodów, Sąd Okręgowy uznał, że powództwo główne zasługiwało na uwzględnienie w całości, wobec czego nie orzekł o żądaniu ewentualnym.

Sąd przypomniał treść art. 58 § 1 k.c., art. 69 ust. 1 prawa bankowego i wskazał, że umowa stron wskazywała m.in. kwotę i walutę kredytu, wysokość odsetek i terminy spłaty. Kredyt był indeksowany, czyli przy wypłacie miał zostać przeliczony po kursie kupna dewiz zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku. Po obliczeniu wysokości rat kapitałowo-odsetkowych każda z nich miała być spłacana w złotych po ponownym przeliczeniu według kursu sprzedaży z dnia wymagalności raty określonego w tabeli kursów banku.

Sąd I instancji uznał, że taka umowa była dopuszczalna w świetle prawa, ponadto nie była sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

Sąd Okręgowy ocenił jednak, że postanowienia określające indeksację, zawarte w umowie są jednak nieważne jako sprzeczne z art. 353¹ k.c., ponieważ umowa jest sprzeczna z naturą zobowiązania, gdyż określenie świadczenia zostało pozostawione woli wyłącznie jednej ze stron umowy. W tym miejscu Sąd przywołał orzecznictwo sądów i wskazał, że w zawartej przez strony umowie kredytu brak jest precyzyjnych zasad, którymi (...) miał się kierować przy ustalaniu kursów. Brak jest również przepisów prawa, które wpływają na sposób określania kursu przez pozwanego, a to z kolei oznacza, że kwota kredytu podlegająca zwrotowi nie jest w umowie ściśle oznaczona, jak również nie są wskazane szczegółowe, obiektywne zasady jej określenia.

Sąd przypomniał, że zgodnie z § 1 ust. 2 kwota kredytu wynosiła 705.744 zł, natomiast zgodnie z § 1 ust. 3A kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 2008-01-24 według kursu kupna waluty z tabeli kursowej (...) Banku SA wynosi 319.413,44 CHF. Wskazano również, iż niniejsza kwota ma charakter jedynie informacyjny i nie stanowi zobowiązania Banku. Wartość kredytu wyrażona w walucie obcej w dniu uruchomienia kredytu może być różna od podanej w niniejszym punkcie. Nie było przy tym możliwości wypłaty kwoty kredytu w innej walucie niż złoty, skoro walutę wypłaty kredytu określono w umowie na złote polskie (§ 1 ust. 2). Tym samym Sąd uznał, że w zestawieniu z określonym celem kredytowania, umowa jednoznacznie identyfikowała walutę wypłaty jako złote, uniemożliwiając wypłatę kredytu w innej walucie. Z kolei wewnętrzna instrukcja dotycząca sposobu ustalania i stosowania kursów nie miała wiążącego charakteru, zatem nie stanowiła przeszkody ani ograniczenia w swobodzie

banku co do ustalania wysokości kursów walut. Ani w umowie ani w regulaminie nie znalazły się żadne zapisy dotyczące sposobu kształtowania kursu waluty obcej, do której kredyt był indeksowany.

Powyższe w opinii Sądu I instancji oznacza, że bankowi pozostawiono w istocie swobodne określenie kwoty podlegającej zwrotowi przez kredytobiorcę, ponieważ umowa nie precyzuje sposobu, w jaki kredytujący (...) wyznacza kursy walut w sporządzanej przez siebie Tabeli kursów. Zatem najpierw (...) może w zasadzie dowolnie określić kursy walut w Tabeli kursów, a następnie przy ich wykorzystaniu jednostronnie określić kwotę (we frankach), którą kredytobiorca ma zwrócić i która stanowić będzie podstawę naliczania odsetek. Nie ma przy tym znaczenia czy ustalając Tabelę kursów (...) posługuje się wewnętrznymi procedurami i jaki jest ich kształt, gdyż, nie stanowiąc elementu stosunku prawnego łączącego strony, również te zasady są zależne od woli banku i mogą w każdym momencie ulec zmianie. Dla oceny kształtu umowy nie ma też znaczenia, że NBP w podobny sposób kształtuje swoje kursy.

Wszystko powyższe oznacza, że w ten sposób pozwany (...) zastrzegł dla siebie możliwość jednostronnej zmiany wysokości zobowiązania drugiej strony: poprzez zwiększenie wartości salda wyrażonego w CHF za pomocą obniżenia kursu zakupu przy wypłacie kredytu (co ma również bezpośredni wpływ również na ostateczną kwotę uzyskanych przez (...) odsetek) oraz przez podniesienie kursu sprzedaży przy spłacie poszczególnych rat i zwiększenia wyrażonego w złotych polskich świadczenia kredytobiorcy. Ponadto Sąd wskazał, że spread naliczony przy wypłacie kredytu stanowi ukrytą prowizję banku podnoszącą kwotę kapitału podlegającego oprocentowaniu.

Sprzeczność postanowień z art. 353¹ k.c. oznacza, że są one nieważne w rozumieniu art. 58 § 1 k.c. mając na uwadze treść art. 58 § 3 k.c. Sąd Okręgowy wskazał, że klauzula indeksacyjna co do zasady nie należy do postanowień przedmiotowo istotnych umowy kredytu, jednak w przypadku kredytu indeksowanego stanowi jego istotę, zatem nieważność postanowień dotyczących przeliczania waluty oznacza nieważność całej umowy skonstruowanej na podstawie takich postanowień.

Uznanie klauzuli indeksacyjnej za postanowienie podmiotowo istotne również prowadzi do wniosku o nieważności umowy. Zdaniem Sądu strony nie zawarłyby opisanej w pozwie umowy bez postanowień odnoszących się do przeliczeń PLN na CHF.

Dodatkowo Sąd Okręgowy wskazał, że zawarte w umowie i regulaminie postanowienia określające sposoby wyliczenia kwoty kredytu podlegającej spłacie i wysokości rat kredytu są abuzywne, a tym samym nie wiążą powoda. W realiach sprawy niniejszej także prowadzi to do nieważności umowy, gdyż zakwestionowane postanowienia określają główne świadczenia stron i bez nich nie sposób wykonywać umowy.

Sąd przypomniał następnie przepis art. 385¹ § 1 k.c. i orzecznictwo do tego artykułu, w szczególności pod kątem rozumienia pojęć sprzeczności z dobrymi obyczajami i rażącego naruszenia interesów konsumenta. Ponadto Sąd szeroko odwołał się do dyrektywy 93/13 i orzeczeń (...).

Sąd Okręgowy nie miał wątpliwości, że powód jest konsumentem, nie uzgadniano z nim indywidualnie postanowień umowy dotyczących indeksacji, a sam wybór waluty do której kredyt ma być indeksowany nie oznacza możliwości negocjowania klauzul przeliczeniowych. Klauzula indeksacyjna stanowi element świadczenia głównego, ale wyrażonego w sposób niejednoznaczny.

Ponadto (...) nie sprostął obowiązkowi informacyjnemu w zakresie wymaganym przez art. 385¹ § 1 k.c., przy czym ocena tej kwestii została szeroko odniesiona do aktualnego orzecznictwa (...). Wypełnienie obowiązku informacyjnego wymagało pełnej informacji o ryzyku zarówno w odniesieniu do wysokości raty, jak i kapitału pozostałego do spłaty, a przekaz kierowany do konsumenta musi być jasny i zrozumiały, przez co podanie informacji powinno nastąpić w postaci podwójnej: poprzez wskazanie nieograniczonego charakteru ryzyka walutowego (z naciskiem na słowo „nieograniczone”) oraz konkretnych przykładowych kwot - wskazanych wyżej wartości raty i salda charakteryzujących dany kredyt. Sąd zauważył też, że wymagane informacje winny zostać dostarczone już na etapie składania wniosku

kredytowego i w taki sposób, aby umożliwić potencjalnemu kredytobiorcy ich analizę poza lokalem banku. Sąd ocenił, że w § 29 umowy kredytu zawartej przez strony znajduje się co prawda wzmianka o istnieniu ryzyka kursowego oraz oświadczenie o akceptacji warunków zmiany zmiennej stopy procentowej, jednakże informacje te mają charakter bardzo ogólny, a sam zakres pouczenia sprowadza się jedynie do poinformowania kredytobiorcy o istnieniu takiego ryzyka.

W dalszej kolejności Sąd ocenił kwestionowane postanowienia umowne w świetle pozostałych przesłanek abuzywności, tj. sprzeczności z dobrymi obyczajami i rażącego naruszenia interesów konsumenta, również szeroko przytaczając orzecznictwo krajowe i europejskie. Sąd Okręgowy nie miał wątpliwości, że klauzule zawarte w umowie były sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszały interes powoda, przy czym ocena ta została dokonana na datę zawierania umowy, zgodnie z art. 385² k.c. nie miało zatem znaczenie długoletnie wykonywanie umowy oraz zawierane do niej aneksy.

Zdaniem Sądu Okręgowego niedozwolony charakter mają postanowienia umowy:

- w zakresie, w jakim przewiduje zastosowanie kursu kupna waluty z tabeli kursowej obowiązującej w Banku do przeliczenia wypłaconych w złotych środków do CHF oraz wyrażenia w tej walucie salda zadłużenia z tytułu kredytu;
- w zakresie, w jakim przewiduje zastosowanie kursu sprzedaży CHF obowiązującego w Banku na podstawie tabeli kursowej z dnia spłaty z godziny 14:50 do obliczenia wysokości raty spłaty.

Sąd I instancji wskazał, że nie bez znaczenia dla oceny kwestionowanych postanowień umownych pozostaje też orzecznictwo Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i będące jego rezultatem wpisy w rejestrze klauzul niedozwolonych.

Zdaniem Sądu Okręgowego klauzula indeksacyjna skutkuje również asymetrycznym rozkładem ryzyka związanego z zawarciem umowy – w szczególności ryzyka kursowego. Umowa przenosi bowiem na kredytobiorcę ryzyko zmiany kursu waluty w całości.

Istnienie klauzul abuzywnych oznacza natomiast, że zgodnie z art. 385¹ § 1 kc niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta. Sankcja tego rodzaju ma specyficzny charakter w porównaniu w tradycyjnie wskazywanymi w nauce prawa, działa *ex tunc* i *ex lege*, ale zgodnie z art. 385¹ § 2 nie skutkuje automatyczną nieważnością całej umowy, gdyż strony są związane umową w pozostałym zakresie. Mając na uwadze tę regulację oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, Sąd zbadał czy możliwe jest obowiązywanie umowy w pozostałej części i stwierdził kategorycznie, że umowa musi być uznana za nieważną w całości, ponieważ w polskim prawie nie ma przepisów dyspozytywnych, które pozwoliłyby na uzupełnienie treści umowy. Sąd wskazał, że umowa kredytu hipotecznego w PLN oprocentowana według wskaźnika LIBOR jest sprzeczna z przepisami prawa europejskiego, a zatem także nieważna z mocy art. 58 § 1 k.c.

Sąd uznał też, że powód miał w rozumieniu art. 189 k.p.c. interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności umowy.

Z kolei żądanie zapłaty znalazło swoje odzwierciedlenie w przepisach art. 405 k.c. w zw. z art. 410 k.c. i teorii dwóch kondykcji.

Sąd Okręgowy nie podzielił postawionego przez (...) zarzutu przedawnienia świadczenia.

O odsetkach Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. i art. 455 k.c.

O kosztach Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. obciążając przegrywającego pozwanego kosztami w całości, pozostawiając ich wyliczenie na podstawie art. 108 k.p.c. referendarzowi sądowemu.

Sąd wydał wyrok na posiedzeniu niejawnym na art. 15zsz¹ ust 1 pkt 3 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem (...)19 innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych.

Z wydanym orzeczeniem nie zgodziła się strona pozwana, która wywiodła apelację od całego wyroku, wskazując na naruszenie:

- prawa procesowego: art. 233 § 1 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 2,3 i 5 k.p.c. w zw. z art. 278 k.p.c. i art. 227 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 2,3 i 5 k.p.c. w zw. z art. 299 k.p.c. i art. 277 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 2,3 i 5 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c.,

- prawa materialnego: art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c., art. 358¹ § 1 zd. 2 k.c., art. 385¹ § 1 k.c., art. 385² k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385² k.c. w zw. z art. 22¹ k.c., art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy o kredycie konsumenckim, art. 385¹ § 2 k.c., art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 2 k.c., art. 409 k.c. i art. 118 k.c. w zw. z art. 120 § 1 k.c.

Pozwany wnosił o zasądzenie kosztów postępowania za obie instancje.

Powód wniósł o oddalenie apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja pozwanego zasługuje na uwzględnienie.

Pomimo tego, że pozwany w swej apelacji nie podniósł zarzutu nieważności postępowania, to jednak należy uznać, że w sprawie zachodzą okoliczności, które uzasadniają twierdzenie o nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym. Ów zarzut można choćby pośrednio wywieść z zarzutu naruszenia art. 235² § 1 pkt 2,3 i 5 k.p.c. w zw. z art. 299 k.p.c. i art. 277 k.p.c. W odpowiedzi na pozew pozwany wniósł o rozpoznanie sprawy na rozprawie, tymczasem zaskarżony wyrok został wydany na posiedzeniu niejawnym bez przeprowadzenia rozprawy i bez przeprowadzenia jakiegokolwiek postępowania dowodowego poza dokumentami. Zatem pozwany słusznie zarzuca, że sąd wysnuł odmienne wnioski niż wynikające z zebranego materiału dowodowego – np. skoro istniał dokument, w którym powód oświadczył, że zapoznał się z ryzykiem kursowym, to bez przeciwnego dowodu (choćby w postaci zeznań powoda) ustalenia sądu, że powód nie znał ryzyka związanego ze zmianą kursu waluty są absolutnie dowolne i niczym nieoparte. Sąd wskazał w uzasadnieniu, że oparł się na niezaprzeczonych twierdzeniach powoda, jednak pozwany w odpowiedzi na pozew wskazał, że kwestionuje żądanie co do zasady i co do wysokości. Przede wszystkim jednak pozwany w odpowiedzi na pozew wniósł o skierowanie sprawy na rozprawę. W tej sytuacji Sąd Okręgowy nie mógł zignorować wniosku pozwanego o wyznaczenie rozprawy, bowiem w myśl art. 148¹ § 3 k.p.c. rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym jest niedopuszczalne, jeżeli strona w pierwszym piśmie procesowym złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy, chyba że pozwany uznał powództwo. Choćby w ocenie sądu okoliczności sprawy wskazywały, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, niedopuszczalne jest rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym, jeśli strona w pierwszym piśmie procesowym złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy. Wyjątek stanowi tu okoliczność uznania powództwa (J. Parafianowicz [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany, red. O. M. Piaskowska, LEX/el. 2022, art. 148¹).

Co prawda w dniu 23 lipca 2021 r. z odwołaniem się do treści art. 15 zsz¹ ust. 1 pkt 3 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID 19 innych chorób zakaźnych oraz wywołanych innymi sytuacjami kryzysowych, zarządzone zostało przeprowadzenie w niniejszej sprawie posiedzenia niejawnego i faktycznie wyrok w sprawie został wydany w dniu 20 grudnia 2021 r. na posiedzeniu niejawnym, to jednak, zdaniem Sądu Apelacyjnego, brak jest podstaw do uznania, że zachodziły wskazane w tym przepisie przesłanki, od których zaistnienia uzależniona została możliwość rozpoznania sprawy, w tym samym, wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym.

Przepis wskazany w zarządzeniu w brzmieniu obowiązującym od dnia 03 lipca 2021 r., jasno wskazuje przesłanki, których spełnienie uzasadnia zarządzenie przez przewodniczącego przeprowadzenia posiedzenia niejawnego. Przesłanki te muszą być spełnione łącznie. Po pierwsze, takie zarządzenie może być wydane jedynie wówczas, gdy nie można przeprowadzić posiedzenia zdalnego. Sąd Okręgowy nie wskazał ani w treści zarządzenia, ani w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku żadnych okoliczności, które mogły świadczyć o tym, że nie można było w dniu 20 grudnia 2021 r. przeprowadzić posiedzenia zdalnego.

Po drugie, takie zarządzenie może być wydane jedynie wówczas, gdy przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie można stwierdzić, że została spełniona również ta druga przesłanka z art. 15 zzs¹ ust. 1 pkt 3 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID 19 innych chorób zakaźnych oraz wywołanych innymi sytuacjami kryzysowych. Sąd Okręgowy nie wskazał żadnych okoliczności, które miałyby uzasadniać taki wniosek, a skoro istniał wniosek pozwanego o wyznaczenie rozprawy, to jej przeprowadzenie należało uznać za konieczne. W tej sytuacji, nie można uznać, by ww. przepis szczególnie dawał podstawy do rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym z pominięciem treści art. 148¹ § 3 k.p.c.

Tymczasem wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym, pomimo niezastnienia ku temu ustawowych przesłanek określonych w art. 148¹ k.p.c., prowadzi do nieważności postępowania z uwagi na pozbawienie obu stron procesu możliwości obrony ich praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c., co stanowi okoliczność uwzględnianą przez sąd odwoławczy z urzędu stosownie do art. 378 § 1 k.p.c. (wyrok Sąd Najwyższego z 17 maja 2021 r. II DPUA 1/21, wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 14 czerwca 2018 r., I AGa 119/18, tak też E. Stefańska [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1 - 477(16), wyd. IV, red. M. Manowska, Warszawa 2021, art. 148¹).

Mając na uwadze powyższe uchybienia Sąd Apelacyjny uznaje, że postępowanie przez Sądem Okręgowym w dniu 20 grudnia 2021 r., kiedy to na posiedzeniu niejawnym wydany został w niniejszej sprawie wyrok, dotknięte było nieważnością. Nieważność postępowania z przyczyn określonych w art. 379 pkt 5 k.p.c. zachodzi wówczas, gdy strona zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania. Ocena takiego zdarzenia wymaga dostrzeżenia, czy sąd naruszył przepisy prawa procesowego oraz czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony, a więc czy istniał związek przyczynowy między naruszeniem przepisu, a pozbawieniem możliwości działania. Dodatkowo należy uwzględnić, czy mimo zaistnienia tych dwóch przesłanek strona mogła bronić swoich praw (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 03 lutego 2010 r., II CSK 404/09; z dnia 16 lipca 2009 r., II PK 13/09). Taka sytuacja zaistniała w niniejszej sprawie z powodu wyżej opisanych uchybień procesowych Sądu Okręgowego.

Wreszcie też należy wskazać, że w sprawie takiej jak niniejsza konieczne jest nie dość, że wysłuchanie powoda, który przedstawi okoliczności zawierania umowy, to nade wszystko pouczenie powoda o jego prawach i obowiązkach w związku z możliwością stwierdzenia nieważności umowy lub nieistnienia stosunku prawnego, a takiego pouczenia, od którego choćby biegły terminy przedawnienia, zabrakło. Dowód z zeznań świadka może być natomiast przeprowadzony pisemnie, co także skróci czas postępowania – przy wyznaczeniu rozprawy, Sąd może zarządzić takie przesłuchanie i na terminie rozprawy możliwe jest dysponowanie zeznaniami. Dowód z biegłego z kolei byłby uzasadniony w sytuacji, gdyby Sąd orzekał o powództwie ewentualnym.

Ponadto orzeczenie jest nieściśle także w kwestii kosztów postępowania. Powód wnosił o zasądzenie wynagrodzenia pełnomocnika w podwójnej stawce. Sąd orzekł, że zasądza na rzecz powoda koszty procesu w całości, co jednak nie oznacza, że uwzględnił podwójną stawkę wynagrodzenia pełnomocnika. W ocenie Sądu odwoławczego w takim przypadku referendarz i strony mają wątpliwość czy sąd I instancji przyznał pełnomocnikowi powoda podwojone wynagrodzenie.

Z tych powodów Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok w zakresie, w jakim został on zaskarżony, zniósł postępowanie przed Sądem Okręgowym w Warszawie w dniu wydania wyroku i przekazał sprawę Sądowi

Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego.

Anna Strączyńska